

Küresel İfsad ve Islah İmkânları: Adâletin Yeniden İnşâsı

Islah Kavramı Ekseninde Bir Değerlendirme

Muharrem BALCI, 12 Şubat 2026

ÖZET

“Dünya hayatına dair konuşması senin hoşuna giden, pek azılı düşman iken, kalbinde olana Allah'ı şahit tutan, iş başına geçince, yeryüzünde bozgunculuk yapmaya, ekin ve nesli yok etmeye çabalayanlar vardır. Allah bozgunculuğu sevmez.”

Bakara 204-205

“Küresel ifsad” kavramının neyi ifade ettiği sorusu, günümüzde pek çok birey ve kurumun tartışma gündeminde yer almaktadır. Bu soru, kimi zaman komplocu yaklaşımlar çerçevesinde ele alınabilmekle birlikte, aynı zamanda dünya ölçeğinde toplumsal, ahlâki ve ekolojik düzeylerde fesada yol açan küresel projeler ve yapısal düzenekler bağlamında da değerlendirilebilir.

Modern dünyada adâlet, hukuk ve iktidar arasındaki ilişkinin mahiyeti giderek daha sorunlu bir hâl almaktadır. Hukukun yaygınlaşmasına, normların ve metinlerin çoğalmasına rağmen adâlete inancın zayıflaması, çağdaş siyasal ve hukukî düzenin temel çelişkilerinden biridir. Bu durum, hukuksuzlukla değil aksine hukukun belirli bir biçimde işlevselleştirilmesiyle ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışma, modern dünyada küresel ölçekte tecrübe edilen adâlet krizini, “küresel ifsad” olarak nitelenebilecek yapısal süreçler üzerinden ve “ifsad” kavramı çerçevesinde analiz etmektedir. Bu süreçlerin ekonomi, kültür, hukuk ve siyaset alanlarındaki tezahürlerini ortaya koyduktan sonra, söz konusu düzeneklere karşı ahlâk, adâlet ve insan onuru merkezli ıslah imkânlarını tartışmaktadır. Özellikle de hukuk–iktidar ilişkisinin bu süreçteki merkezî rolünü çözümlemeye çalışmaktadır. Makalede, hukukun, iktidarı sınırlayan hem kuramsal hem de ahlâkî bir ilke olmaktan çıkarak, iktidarı meşrûlaştıran teknik bir araca dönüşmesinin, yapısal bir ifsad biçimi ürettiği ileri sürülmektedir. Çalışma, komplo teorilerinden özellikle uzak durarak, sonuçları itibarıyla fesada yol açan küresel sistemleri çözümlemekte ve normatif bir karşı çerçeve önermektedir. Çalışmada “sistem” kavramı kullanılırken, eleştirinin hedefi olarak; lobicilik faaliyetleri, vergi cennetleri, yolsuzluk pratikleri gibi ifsadın teknik

araçlarını bünyesinde barındıran ulusal ve uluslararası kurumsal düzen kastedilmektedir.

Çalışmanın ikinci kısmında ise bu ilişkiye karşı geliştirilebilecek bir “ıslah” perspektifi, normatif ve kavramsal bir teklif olarak ortaya konulmakta, “ıslah” kavramı, İslâm hukuk düşüncesindeki adâlet, emanet ve sorumluluk ilkeleriyle irtibatlandırılarak, hukuk-iktidar ilişkisinin yeniden kurulmasına yönelik normatif bir çerçeve olarak tartışılmaktadır.

Bu metindeki başlıklar, tek tek “bir gizli planı” değil niyet okumadan, **kurumsallaşmış zihniyetleri ve sistemleri ifade etmek üzere kullanılmıştır.**

Anahtar Kelimeler: İfsad, İslah, Hukuk ve İktidar, Adâlet, Olağanüstü Hâl, İslâm Hukuk Düşüncesi

GİRİŞ

Çağdaş hukuk sistemlerinin önemli açmazlarından biri, küresel ve bölgesel modern hukuk düzenlerinde, hukuk metinlerinin ve kurumsal yapıların bunca zenginliğine ve kuşatıcılığına, bireysel haklar, azınlık hakları ve devlet gücünü denetleyen mekanizmalara (ombudsmanlık, anayasa mahkemeleri vb.) ve kazanımlara rağmen toplumlarda adâlete inancın zayıflamasıdır. Bu çerçevede sorun, hukukun yokluğundan ziyade, mevcut hukuk düzeninin etkili biçimde işle(ye)memesidir. Hukuk metinleri ve kurumlar varlığını sürdürmekte; ancak “hak” ve “adâlet” kavramlarının yorumu ve uygulanışı giderek göreceleşmekte, bağlama ve güç ilişkilerine bağımlı hâle gelmektedir. Bu görelilikte biri özneye (bize) diğeri nesneye (ötekine) uygulanan iki tür hukuk ve adâlet anlayışı bulunmaktadır. Bu ikircikli, çifte standartlı hukuk anlayışı, insan hakları söylemini siyasî enstrümana dönüştürmüş olup insan hakları, dost için kutsal, düşman için askıya alınmıştır. Uluslararası hukuk araçsallaştırılarak, güçlüye kalkan, zayıfa sopa olmuştur. Güç–hak dengesinin bozulmasıyla “kurallara dayalı düzen”, “kuralı koyanın düzeni”ne dönüşmüştür. Bu bağlamda Filistin, Venezuela, Grönland ve İran örneklerinin hatırlanması önem arz etmektedir.

İfsad kavramı, bilindiği gibi İslâmî literatürün başat kavramlarından biridir. Bu nedenle, burada İslâmî görüş açısından durum değerlendirmesi yapıp sorunun başladığı yerden itibaren “ıfsad” kavramının Kur’ânî ve ahlâkî anlamı, modern dünyada ifsadın

bireysel değil tüm sistemi etkiler hâle gelmesi tartışılarak teşhis ve teklifler sunmak gerekmektedir.

İslâm düşünce geleneğinde “ıfsad”, yalnızca ahlâkî bir bozulmayı değil; adâlet, ölçü ve hikmetten sapmayı da ifade eden kapsamlı bir kavramdır. Bu nedenle ıfsad, bireysel kusurlarla sınırlı bir sorun olarak değil, toplumsal-siyasal ve ekonomik düzenin bütününe sirayet ederek işleyişi ve anlamı tahrip eden yapısal bir süreci işaret eder. Tam da bu noktada “ıslah” kavramı ve ıslah mücadelesi önem kazanır. Islah, bozulma gerçekleşip derinleştikten sonra başvurulacak geçici bir müdahale değil; sistem henüz çözülmeden önce sürekli diri tutulması gereken bir sorumluluk ve bilinç hâlidir. Ancak bireylerin nisyan ile malûl hafızası, ıslah geleneğinden kopuşu da dönemsel olarak var kılabilmektedir.

İslami perspektifte şeytanın saptırma stratejisinin, zayıflarla değil nüfuz ve güç sahipleriyle başladığı vurgulanmaktadır: “Sonra onlara önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından yaklaşacağım...” (A'râf, 7/17). Bu bağlamda gizli ve gayri ahlâkî ağların kurulması, güç ve statü sahiplerinin hedef alınması, ortak suç üzerinden bağlanma, karşılıklı şantaj yoluyla sessizliğin sağlanması ve nüfûzun adâlete karşı bir kalkan hâline getirilmesi gibi ıfsad tezahürleri yeni değildir.

Yeni olan, perdenin aralanması, bu kötülüklerin ifşâ edilmesidir. Kur'ân'da “Allah, murdarı temizden ayırt etsin diye...” (Enfâl, 8/37) buyurulmaktadır. Bu perspektiften bakıldığında küresel ölçekte ortaya çıkan skandallar, kötülüğün gücünü değil, bilakis çözülüşünü ve görünür hâle gelişini göstermektedir. Nitekim son günlerde ABD'de küresel aktörlerin ıfsad projeleri ile gizli ve gayri ahlâkî bağları, Epstein skandalı üzerinden açığa çıkmakta; insanlık âlemi de bu ıfsad düzeneklerinden gerekli dersleri çıkarmaya başlamaktadır. Tam da bu noktada mü'minler açısından önemli bir imkân doğmaktadır: ıslah. Islah çalışmaları, farkındalığın devamı olarak insanlık adına ve insanlık onurunu ikame etmek üzere, Hakk adına hakkın ikamesi için bir fırsat sunmaktadır.

İFSAD KAVRAMI VE KÜRESEL İFSAD

Teşhis

Klasik dönemde ıfsad, çoğunlukla zulmeden yönetici veya adâletsiz uygulamalar üzerinden tartışılmıştır. Modern dönemde ise ıfsad, şahısların ötesinde, kurumsal ve anonim bir nitelik kazanmıştır. Böylece ıfsadın sahibi buharlaşmış, ıfsad görünür, faili ise görünmez hâle getirilmiştir.

“İfsad”, klasik anlamda bozulma veya yozlaşma değil bir düzenin kendi var oluş amacından, adâlet ilkesinden ve ahlâkî referanslarından koparılmasıdır. Kur’ânî bağlamda ifsad, yok etmeyi değil ölçüyü, dengeyi ve hikmeti işlevsizleştirmeyi ifade eder.

Modern dönemde ifsadın ayırt edici özelliği, bireysel aktörlerden ziyâde **sistemler** üzerinden işlemedir. İktisadî yapı, siyasal organizasyon, hukuk düzeni ve kültürel üretim alanları, ifsadın taşıyıcıları hâline gelmiştir. Bu bağlamda küresel ifsad, belirli bir coğrafyaya veya aktöre indirgenemeyecek ölçüde bütüncül/küresel bir karakter taşımaktadır.

1. “İfsad” Nedir?

(Ahlâkî–ontolojik çerçeve)

“İfsad”, basit bir bozulma hâlini değil; var olan düzenin adâlet, ölçü ve hikmet ilkelerinden koparılmasını ifade etmektedir. Kur’anî bağlamda ifsad, doğrudan yok etmeyi değil işlevsizleştirmeyi; kırmayı değil anlamsızlaştırmayı ima etmektedir. Bu nedenle küresel ifsad, bir medeniyeti fiziksel olarak yıkmaktan ziyade, onu kendi kurucu ilkelerine yabancılaştıran ve içsel tutarlılığını aşındıran bir sürece karşılık gelmektedir.

2. Dönemsel Olarak İfsadın Ayırt Edici Niteliği

Klasik dönemde ifsad, çoğu zaman ahlâksız yönetici, zulmeden iktidar ya da adâletsiz uygulamalar gibi belirli kişisel aktörler üzerinden açıklanabilmekteydi. Modern dönemde ise ifsadın daha kişisiz bir nitelik kazandığı, failin çoğu durumda “sistem” olarak belirdiği görülmektedir. Bu bağlamda sorumluluk açık bir özneye atfedilmemekte, aksine dağılmakta; dolayısıyla zulüm sürmekte, fakat zalim görünmez hâle gelmektedir.

3. İfsadın Lokomotifi, İktisat ve Ontolojik İfsad

Kavramsal kırılma, öncelikle iktisat ile ekonomi anlayışı ve işleyişinde ortaya çıkmaktadır. Küresel sistemde iktisat, “geçim ahlâkı” olmaktan uzaklaşmakta; ekonomi ise hayatın merkezine yerleşmektedir. Bu süreçte sistem, insanı üretici/tüketiciye, emeği maliyete, tabiatı ise kaynağa indirgemekte ve bu indirgeme üzerinden yeni bir anlam rejimi üretmektedir. Söz konusu dönüşüm, yalnızca ekonomik bir değişim değil, insanı ve varlığı kavrayış biçimini dönüştüren ontolojik bir ifsad niteliği taşımaktadır.

Ontolojik ifsad, bozulmanın yalnızca ahlâki, hukuki ya da siyasi düzeye sınırlı kalmayıp, doğrudan varlığın anlamına ve mahiyetine yönelmesi anlamına gelmektedir. Bu nedenle mesele, yalnızca “yanlış davranışlar”ın artması değil; “neyin var olduğu, neyin değerli olduğu ve insanın ne olduğu” gibi kurucu soruların tahrif edilmesidir. Bu süreçte var olan ile anlam arasındaki bağ zayıflamakta; hakikat, iyilik ve adâlet gibi kavramlar nesnel bir zeminden koparılarak görelî, faydacı ya da araçsal bir dile indirgenmektedir.

İnsan, ahlâki ve metafizik bir varlık olarak kavranmaktan uzaklaştırılarak yalnızca biyolojik, ekonomik ya da politik bir nesneye indirgenmektedir; bu süreci “insanın indirgenmesi” olarak nitelendirmek mümkündür. Benzer biçimde doğal, fıtrî ya da ontolojik olanın “inşa edilebilir”, “müzakere edilebilir” hatta “iptal edilebilir” sayılması, normatif zeminin ters yüz edilmesine işaret etmektedir. Bu nedenle ontolojik ifsad, ahlâkın çözülmesini üreten, hukukun araçsallaştırılmasını meşrûlaştıran ve siyasetin tahakkümünü doğal ve kaçınılmazmış gibi sunan bir sonuçlar bütününe ortaya çıkarmaktadır.

Ontolojik ifsad, kötülüğün fiiller düzeyinde değil, varlık tasavvurunda kurumsallaşmasıdır. Bu süreçte önce zihinler dönüştürülmekte ve kirletilmektedir. Örneğin İslam düşünce oluşumu, temel unsurlarından biri olan vahiy gerçeğinden, yani sabitesinden arındırılmaktadır. Ardından insan merkezli bir tasavvura yönelinmekte, daha sonra tanrı–insan merkezli bir anlayışa geçilmekte ve nihayetinde insan, makineyle bütünleşmiş bir insan/cyborg tasavvuruna dönüştürülmektedir. Değerlerin aşınması ise insanın tüm değerlerinden arındırılmasıyla birlikte postmodern dünyaya geçiş sürecini doğurmaktadır.

Günümüzde yapay zekâ, dijital gözetim, deepfake teknolojileri ve psikolojik etki algoritmaları; hakikat ile yalanın üretilmesini, anlatıların anlık olarak yönlendirilmesini, korku ve arzunun kitlesel ölçekte yayılmasını ve gerçek ile kurgu arasındaki sınırın silikleştirilmesini mümkün kılmaktadır. Teknolojinin insanlığa sunduğu, şeffaflık, bilgiye erişim, sivil toplum örgütlenmesi vb. imkânlar elbette ki yadsınamaz. Ancak bu imkânların kötüye kullanımı suretiyle bugün, kişinin bilgisi ve rızâsı olmadan görüntüleri üretilmekte, sesleri kullanılabilmektedir ki bu, önceki çağların bilmediği yeni bir fitne boyutunu ortaya çıkarmaktadır.

İslam düşüncesinde araçların kendisi ontolojik olarak şeytanileştirilmemekte, ancak kullanım biçimleri bakımından uyarı konusu yapılmaktadır. Zira araçlar, hakikati görünür kılmak yerine aldatmaya hizmet ettiğinde, toplumsal düzlemde fitne üretme potansiyeli taşımaktadır.

Ekonomik ifsad bağlamında finansallaşma ve sınırsız büyüme anlayışı belirleyici bir ilke olarak öne çıkmaktadır. Faiz merkezli küresel sistemde ekonomik yapı, reel üretimden giderek kopmakta ve borçlanma temelli bir toplumsal düzen ortaya çıkmaktadır. Bu çerçevede ekonomik sistem, adâleti tesis etmeye değil istikrarı sürdürmeye; insanı öncelemeğe değil sermayeyi korumaya yönelmektedir.

4. Bireycilik ve Toplumsal Çözölme

Modern birey, özgürlük iddiasını merkeze almakta; ancak bu özgürlük çoğu zaman yalnızlıkla birlikte tezahür etmektedir. Hak sahibi olma bilinci güçlenmekte, buna karşılık sorumluluk üstlenme eğilimi zayıflamaktadır. Devletten bağımsızlık vurgusu öne çıkmakta; fakat aynı zamanda birey, devlete artan ölçüde bağımlı hâle gelmektedir. Bu çerçevede aile, söz konusu denklemin içinde sorunlu bir yapı olarak konumlandırılmaktadır; zira aile, devlete ihtiyaç duymadan dayanışma üretebilme potansiyeli taşımaktadır. Bu nedenle küresel ifsad, aileyi doğrudan yasaklamak yerine, onu işlevsizleştirme ve anlamsızlaştırma yönünde bir dönüşüm üretmektedir.

5. Hukuk: Adâletten Prosedüre

Hukukun ifsadı, hukukun tamamen ortadan kalkmasıyla değil, görünürde varlığını sürdüren bir hukuk düzeni üzerinden gerçekleşmektedir. Kural, metin ve yargı mekanizmaları mevcut olmakta; ancak adâlet duygusu ve hakkaniyet ilkesi zayıflamaktadır. Bu bağlamda hukuk, Hakkı tesis eden normatif bir ilke olmaktan uzaklaşarak, düzeni yönetmeye yarayan teknik bir araca dönüşmektedir. Uluslararası hukukta gözlemlenen seçicilik ve keyfilik tartışmaları da bu çerçevede anlam kazanmaktadır; zira hukuk, evrensel bir adâlet ölçütü olmaktan ziyade, güç ilişkilerinin belirleyici olduğu bir alana kayma eğilimi göstermektedir. Uluslararası hukuk güçlünün hukukuna dönüşmüştür.

6. Kültür ve Anlam Kaybı

Küresel kültür, bir şey öğretmemekte, bir şey talep etmemekte; yalnızca tüketilmeyi istemektedir. Anlamın yerini eğlence, hız ve görünürlük almaktadır. Bu durum, ruhun

ıfsadı olarak nitelendirilebilecek bir sürece işaret etmektedir. Televizyon dizileri, Netflix film ve dizileri ile ülkemizdeki televizyon dizileri ve sabah kuşağı ile kadın programları da tam olarak bu işlevi yerine getirmektedir.

7. Dijitalleşme: Yeni Tahakküm Biçimi

Dijital iktidar, klasik anlamda zor kullanmamakta, yasak koymamakta ve doğrudan ikna etmeye yönelmemekte; bunun yerine alışkanlık ve bağımlılık üretmektedir. Bu süreçte bireyler özgür olduklarını düşünürken, aynı zamanda en öngörülebilir ve yönlendirilebilir varlıklar hâline gelmektedir. Günümüzde sosyal medya aracılığıyla yürütülen ve kurumsallaştırılmak istenen pratikler de bu işleyişi yansıtmaktadır. Hasta toplumların yönetiminin daha kolay olduğu varsayımıyla birleşen bu bağımlılaştırma süreci, muhatap toplumu ihtiyarı ve irâdesi ipotek altına alınmış varlıklar konumuna taşımaktadır. Bu durum, ıfsadın rafine bir biçimi olarak değerlendirilebilmektedir.

8. Kavramsal Sonuç: İfsad Neden Küreseldir?

Aynı iktisadi akıl, aynı hukuk dili ve aynı kültürel kodlar küresel ölçekte yaygınlaştırılmaktadır. Bu süreçte ıfsad, parçalı ve yerel bir olgu olmaktan çıkarak bütüncül bir nitelik kazanmaktadır. Böylece ıfsad, belirli coğrafyalara özgü bir sorun olmaktan uzaklaşmakta ve küresel ölçekte bir medeniyet sorununa dönüşmektedir.

İFSAD PROJELERİ

1. Sınırsız Büyüme ve Tüketim İdeolojisi

Ekonomik ıfsadın ana omurgasını sınırsız büyüme ve tüketim ideolojisi oluşturmaktadır. Bu ideoloji, insanı kul veya ahlâk öznesi olmaktan uzaklaştırarak tüketici kimliğine indirgemekte; ihtiyacı değil arzuyu merkeze almakta ve kutsamaktadır. Böyle bir çerçevede israf, çevre tahribatı ve anlam boşluğu yapısal sonuçlar olarak ortaya çıkmaktadır. “Dünya kaynakları sınırlıdır ama iştahlar sınırsızdır” ifadesi, bu dengesizliğin özlü bir tasviri niteliğindedir. Sonuç itibarıyla tabiat tahrip olmakta, insan doymamakta ve toplum borçlanma üzerinden ayakta kalmaya çalışmaktadır.

2. Finansallaşma ve Faiz Merkezli Küresel Sistem

Reel üretimden kopuk, para–paradan–para (faiz) düzeni üzerine kurulu ekonomik yapı, emeği değersizleştirmekte ve spekülasyonu yüceltmektedir. Bu çerçevede devletler borçlanma yoluyla, toplumlar ise kredi mekanizmaları üzerinden yönetilmektedir. Söz konusu sistem, krizleri istisnai durumlar olarak değil, işleyişinin doğal bir unsuru olarak üretmekte ve gelir adâletsizliğini kalıcı hâle getirmektedir. Aliya'nın ifadesiyle, "Faizli sistem, ahlâksız değildir; ahlâksızlığı sistemleştirir."

3. Ailenin ve Fıtratın Çözülmesi

Küresel sistemde birey yalnızlaştırılmakta; aile "baskıcı yapı" olarak kodlanarak işlevsiz hâle getirilmektedir. Cinsiyet, biyolojik gerçeklikten koparılmakta; nesep, mahremiyet ve ebeveynlik gibi kavramlar muğlaklaştırılmaktadır. Bu bağlamda temel sorun, hak söyleminin görelilik anlayışı zemininde insanın fitri sınırlarını inkar eden bir ideolojiye dönüşmesidir. Bunun sonucunda yalnızlaşmış birey, kırılğanlaşmış toplum ve devlet karşısında savunmasız kalan insan ortaya çıkmaktadır. Toplumsal çözülme, özgürlük üretmekten ziyade yönetilebilirliği artırmaktadır.

4. Kültürel İfsad: Kültürel Hegemonya ve Anlam Sömürgesi

Küresel kültür endüstrisi; Hollywood, dijital platformlar ve sosyal medya vb. aracılığıyla etkisini yaymaktadır. "Evrensel değer" söylemi eşliğinde tek tip bir hayat tarzı dolaşıma sokulmakta; yerel ve manevi olan marjinalleştirilerek geri, ilkel ya da sorunlu olarak kodlanmaktadır. Dil, eğitim, medya ve popüler kültür üzerinden bir meşrûiyet üretimi gerçekleştirilmekte ve bu üretim süreci, kültürsüzleştirme üzerinden işleyen bir yönetim modeline dönüşmektedir. Bu durum, Gramsci'nin ifade ettiği biçimde, zor yoluyla değil rızâ üzerinden kurulan bir tahakkümü çağrıştırmaktadır: "Asıl iktidar, bireylerin zihninde kurulur. Hegemonya, yöneten sınıfın, kendi çıkarlarını toplumun 'doğal düzeni' gibi sunabilme başarısıdır. Ve bu zafer, zorla değil rızâyla kazanılır."¹

Gramsci'ye göre **Popüler kültür**, egemen değerlerin içselleştirilmesidir. **Eğitim sistemi**, belirli bir tarih ve ahlâk anlayışının "**evrensel doğrular**" gibi sunulmasıdır. **Dil**, sözcük, terim ve kavramlar üzerinden toplumsal algı yönetimine yarar.

¹ ANTONIO GRAMSCI VE HEGEMONYA, velev.news/sozluk/antonio-gramsci-ve-hegemonya-riza-ile-yonetmek-zorla-yonetmekten-etkilidir

Medya, haberler üzerinden neyin “normal”, neyin “anormal” olduğuna karar vermek içindir.

Meşrûiyetin etkin kullanımı meşrûlaştırmadır. Meşrûlaştırma, rızâ olsun olmasın, politik düzenin doğruluğunun onaylanmasıdır.² Politik düzenden bahsettiğimize göre politik düzenleri meşrûlaştırmada en önemli belirleyicinin ideolojiler olduğu da unutulmamalıdır. Bentham, meşrûiyetin üç farklı düzeyde somutlaştığını öne sürer:

1. Var olan kurallara uymayı,
2. İnançlar üzerinde temellendirilen haklılaştırmaları,
3. Yönetilenlerin, yönetenlerin eylemlerine rızâ göstermesi anlamında uyumu.³

5. Hukukî ve Siyasal İfsad: Hukukun Araçsallaştırılması

Seçici adâlet düzeni bağlamında, insan hakları söylemi giderek siyasal bir enstrümana dönüşmekte; dost için dokunulmaz bir ilke olarak sunulurken, düşman için askıya alınabilir bir araç hâline gelmektedir. Benzer şekilde uluslararası hukuk da araçsallaşmakta; güçlü aktörler için koruyucu bir kalkan işlevi görürken, zayıf aktörler karşısında yaptırım aracı olarak kullanılmaktadır. Bu durum, güç ile hak arasındaki dengenin bozulmasına yol açmakta; “kurallara dayalı düzen” ifadesi, kuralı koyanların çıkarları doğrultusunda işleyen bir yapıyı ima etmektedir. Bu çerçevede Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’ndeki veto yetkisine sahip beş daimî üyenin konumu (5’li Çete) sıklıkla tartışma konusu edilmektedir.

Bu, hukukun ifsadı değil **hukuk üzerinden toplumsal düzenin ifsadı**dır. Bu da genellikle yeni hukuk(!) kavramları üretilerek yapılmaktadır. ABD’nin, Panama Kanalı, Meksika Körfezi ve Grönland gibi noktalar hakkında “**yakın çevre**” kavramını üreterek, anavatan güvenliğini artık sadece sınır hatlarında değil bu sınırlara erişimi denetleyen “yakın çevre” üzerinden de tanımlaması⁴ bu duruma önemli bir örnektir. Aynı şekilde Rusya’nın, kendi soyundan vatandaşlarının Ukrayna topraklarında yaşadığından hareketle Ukrayna’ya saldırması, Çin’in Tayvan’ı işgal planları, İsrail’in Arz-ı Mev’ûd ideali ile Filistin’i işgali ve soykırımı da sayılabilir.

² EĞİTİM VE İKTİDAR, Baynes’ten aktaran Kemal İNAL, s. 53.

³ EĞİTİM VE İKTİDAR, Baynes’ten aktaran Kemal İNAL, s. 53.

⁴ aa.com.tr/tr/dunya/uzmanlara-gore-abd-anavatani-yakin-cevresi-uzerinden-tanimliyor/3811521

6. Dijital Gözetim ve Algı Yönetimi

Yeni nesil tahakküm bağlamında veri, iktidarın asli kaynağı hâline gelmekte ve veri temelli bir iktidar biçimi ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte hakikatin yerini giderek algoritmik sıralama ve görünürlük rejimleri almakta; algoritmalar ise görünmez bir sansür mekanizması gibi işleyebilmektedir. Hakikat yerine trendin belirleyici olması, özgürlüğün açık yasaklar olmaksızın, fark edilmesi güç biçimlerde aşınmasına yol açmaktadır. Böyle bir zeminde birey, ne düşüneceğine, ne isteyeceğine ve ne satın alacağına kendisinin karar verdiğini zannetse de, çoğu zaman çeşitli yönlendirme mekanizmaları tarafından belirli tercihlere sevk edilmektedir.

7. Sürekli Kriz ve Güvenlik Korkusu Üretimi

Terör, salgın, iklim ve göç gibi temalar etrafında kurulan küresel kriz söylemi, toplumsal korkuyu sürekli diri tutarak olağanüstü yetkilerin genişletilmesine ve istisnai yönetim pratiklerinin meşrûlaştırılmasına zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda özgürlükler “geçici” olduğu söylenerek askıya alınmakta, ancak çoğu zaman önceki düzeyine geri dönmemektedir. Burada 2019 yılında başlayan ve beş yıl boyunca dünyayı meşgul ederek küresel ölçekte biçimlendirici etkiler üreten “salgın/pandemi” süreci ve onun doğurduğu şartların hatırdan tutulması gerekmektedir; zira unutulmanın tekrar edeceğini unutmamak gerekir. Bu durum olağanüstü hâlin normalleşmesidir.

Sonuç olarak “küresel ifsad projeleri”ni tek bir merkezden yönetilen gizli planlar olarak tanımlamak, komplocu bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Ancak bu projelerin, aynı insan ve hayat tasavvurundan beslenen, birbirini tamamlayan ve ortak yönelimler sergileyen sistemler olduğu gerçeği göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle bunları akraba ya da ortak sistemler olarak kavramsallaştırmak mümkündür; nitekim büyük sektörlerin birbirleriyle ticari ve sosyal ortaklıkları açıkça görülmektedir. Bu ortak/akraba sistemlerin ortak paydaları ise ahlâkın kamusal alandan dışlanması, insanın anlamdan koparılması ve gücün hakka üstün kılınması şeklinde tezahür etmektedir.

HUKUK–İKTİDAR İLİŞKİSİNİN DÖNÜŞÜMÜ

1. Hukukun Araçsallaşması

Hukuk, klasik anlamda iktidarı sınırlayan bir adâlet ilkesi iken, modern siyasal düzende iktidarın sürekliliğini sağlayan bir yönetim tekniğine dönüşmüştür. Bu durum, hukukun adâletten koparak prosedürel bir meşrûiyet üretmesi sonucunu doğurmuştur.

Burada can alıcı soru şudur: **Hukuk, iktidarı sınırlar mı, meşrûlaştırır mı?**

Klasik hukuk anlayışında hukuk, iktidarı sınırlayan normatif bir ilke olarak konumlanmakta, adâlet ise hukukun nihai amacı olarak kabul edilmektedir. Modern dünyada ise bu ilişkinin tersine döndüğü görülmektedir: Hukuk, iktidarı sınırlayan bir ilke olmaktan uzaklaşarak iktidarı yönetilebilir kılan bir araca dönüşmekte; adâlet ise hukukun içkin hedefi olmaktan çıkarılıp hukuk dışında bırakılan ahlâki (aslında etik) bir ideale indirgenmektedir. Adâlet, hukuka rücu eden ve hukuku yönlendiren bir ideal olmaktan çıktıkça göreceleşmekte; “sana-bana göre adâlet” anlayışına evrilmekte ve fiilen bu yönde işlemektedir. Bu durumu hem yerel hem de küresel ölçekte gözlemlemek mümkündür. Nitekim küresel düzeydeki örneklerin ötesinde, ülkemizde de kimi siyasetçi ve bürokratların hukuk ve yargı süreçlerinden kaçırılarak fiilen muaf tutulduğuna tanık olunmaktadır.⁵ Bu durum, bir yandan hukuk ve adâlet sisteminde bir kara delik oluşturduğu gibi suç (yolsuzluk) atfedilen bireylerin ömür boyu aklanmadan toplum içinde gayrı ahlâkî bir konumda dolaşmasına, dolayısıyla hukuksuzluk ve adâletsizlik algısına yol açmaktadır. Örnekler, saymakla bitmemektedir.⁶

Bu dönüşüm, hukukun ifsadı değil **hukuk aracılığıyla ifsadın kurumsallaşmasıdır**. Nitekim Türkiye’de yolsuzluklar, diğer birçok ülkede olduğu gibi sistematik hâle gelmektedir.

2. Normdan Prosedüre: Adâletin Teknikleşmesi

Modern hukukta, meşrûiyet, “âdil mi?” sorusundan değil “usûle uygun mu?” sorusundan türetilir. Böylece hukuk doğruyu değil **doğru yapılmış olanı** esas alır. Zulüm, prosedürle örtüldüğünde görünmez olur. Bu nedenle, modern iktidar, hukuka karşı değil **hukukun arkasına saklanarak** işler. Nitekim Epstein ve benzeri pek çok

⁵ Dört eski bakan Yüce Divan'a gönderilmedi. bbc.com/turkce/haberler/2015/01/15_0121_tbmm_oylamalar

⁶ Örnekler için bkz: *ALİYA VE ARKADAŞLARI ÖRNEKLİĞİNDE GELECEK TASAVVURUMUZ VE YOL HARİTAMIZ*, Muharrem BALCI, Mahya Yayıncılık, İst. 2024, s. 170-184.

organize kötülük vakasında sorun, ya hukukun kişiselleştirilmesi ya da meselenin yalnızca ahlâki bir skandal olarak algılanması ve algılatılmasıyla sınırlı kalmasıdır. Bu süreçte söz konusu ağların hangi hukuki boşluklardan sızdığı veya hangi finansal mekanizmalarla korunduğu yeterince araştırılmadığında, kötülükler yol bulmakta ve yeniden üretilmektedir. İslâm hukuk tarihinde ise bu tür ifsada karşı sabitelerden yola çıkılarak hukuk üretilir.

“Hâlife Mansur, Musul ahâlisiyle bir mukavele akdederek, şartı mukaveleye göre, bu memleket hâlkının, hâlifece cürüm addedilebilecek bir hareketi vukû bulduğu takdirde, bütün ahâlinin kılıçtan geçirileceği kararlaştırılmış idi. Musul ahâlisinin böyle bir cürme teşebbüs etmeleri dolayısıyla, hâlife sefer ilân etti. Ancak Musul üzerine yürümeden önce bu hususta müttehez nizam üzere, bütün ulemayı bir içtimaa davetle mukaveleyi kendilerine arz ederek kararlaştırılmış olan cezanın şekli icrası hakkında reylerine müracaat eyledi. Mukavele öyle sarîh bir hükmü ihtiva etmekte idi ki, İmamı Azam’dan başka diğer bütün ulema, mukavele hükmünün tatbik olunması reyinde bulundular. Yalnız İmamı Azam, hâlifenin icrasını arzu eylediği mukavelenin tarzı tahririne göre vacibülittiba ise de mukavele-i mezkûrenin esasının batıl bulunduğu itirazını serd eyleyerek bu iddiasını, İslâmiyet’te ferdin kendi hayatına tasarruf hakkı bulunmadığı kaidesine istinat ettirdi. Bu mukavele irâde-i ilâhiyeye mugayirdir. Tetkik olunan mukavele yazılış bakımından her ne kadar sahih addedilmek iktiza eder ise de esasatı İslâmiyeye âdemi mutabakati bakımından gayri meşrû addedilmesi lâzım gelir.”⁷

Bugün de İslam hukukunun bu şekilde üretildiği ve insanlığa ışık tuttuğu dönem ve uygulamalardan ilham alınsaydı, Ebu Hanife gibi hukukçuların içtihat mirasına daha güçlü biçimde dayanılmış olsaydı, dünyanın bugünkü hâlinin farklı olabileceğini düşünmek fazla mı hayalcilik olurdu? Buna karşılık “Bugün Müslüman hukukçular ve siyasetçiler, hukukun yaygınlaştırılması konusunda en azından mezhebi görüşe değer veriyorlar mı?” sorusu büyük ölçüde cevapsız kalmaktadır.

⁷ İSLÂM HUKUKU NAZARİYATI HAKKINDA BİR ETÜD, Sava PAŞA, C. 1, Baha Arıkan (çev.), İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1955, s. 89, 90. Ayrıca Bkz: Diyanet İşleri Başk. Yayınları, İst. 2017, s. 98. Kitabın pdf. Si için Bkz: <http://www.muhammedbalci.com/kitaplika/108.pdf>

3. Olağanüstü Hâl ve İstisna Rejimi. Olağanüstü Hâlin Normalleşmesi

Carl Schmitt'in egemenlik kuramı, modern hukuk–iktidar ilişkisinin istisna üzerinden nasıl kurulduğunu açıklamaktadır.⁸ Olağanüstü hâlin geçici bir tedbir olmaktan çıkarak kalıcı bir yönetim tekniğine dönüşmesi, hukukun sınır koyma kapasitesini ortadan kaldırmaktadır.

Hukuk–iktidar ilişkisindeki en kritik kırılma, kriz ve kaosun üretildiği veya derinleştirildiği anlarda görünür hâle gelmektedir. Terör, güvenlik, salgın ve göç gibi başlıklar etrafında olağanüstü yetkiler tanımlanmakta; “gecici” olduğu belirtilen bu yetkiler ise zamanla kalıcılaşımaktadır. Bu noktada hukuk, iktidarı sınırlayan bir kural olmaktan uzaklaşarak olağanüstüyü yönetmenin dili hâline gelmektedir. Carl Schmitt'in “Egemen, olağanüstü hâle karar verendir” tespiti, bu dönüşümü açıklamak bakımından anlam kazanmaktadır. Benzer biçimde Giorgio Agamben'in çalışmaları da bu bağlamda dikkat çekicidir. Agamben'in Roma hukukundaki “homo sacer” figürünü, egemenlik tarihinin başlangıcından bugüne uzanan ve bireyleri etkileyen edimleri aydınlatmaya, toplumların egemenlik kültürünü anlamaya imkân veren bir kavram olarak yorumlaması, olağanüstü yönetim pratiklerinin güncel tartışmalarına önemli bir kavramsal çerçeve sunmaktadır.

Olağanüstü hâl ve istisna rejimini daha iyi açıklamak için şu ifadeler dikkate değerdir:

İstisnanın sistem için kritik önemi, hukuk ile şiddet arasındaki irtibatı mümkün kılmasında yatmaktadır. Siyasi iktidarı var eden şey, şiddettir ve yasa ile sınırlanmamış bir şiddet egemenliğin ayırıcı vasfıdır. (Schmitt 2005: 8) Siyasi iktidar, temelinde yatan ve tarihin akışı içerisinde sık sık yüzeye çıkan bu kanunsuzluk hâline, hukukî bir mahiyet kazandırmak zorundadır. İşte Agamben'e göre olağanüstü hâller, siyasal aygıtların başvurmak durumunda kaldıkları kanunsuzluğa hukukî bir yapı kazandırmaktadır. Bu noktada, Agamben dikkatimizi Schmitt'e çekmektedir. (...) Gerek Diktatörlük gerekse de Siyasal Teoloji adlı çalışmalarında Schmitt, bir yandan egemen irâdeyi normlara hapseden liberal teorileri eleştirirken, bir yanda da normları aşan istisna hâllerinin hukukî mahiyete sahip olduklarını ortaya koymaya çalışmaktadır. (...) Böylelikle, hukukun dışına adım atan, hukuk ile kayıtlı olmaktan kurtulan otorite, yaptığı kanunsuzluğa rağmen tam olarak hukukun dışına çıkmamaktadır. Her ne kadar egemen, istisna kararı ile hukukun dışına çıkmış olsa bile, hukuksuzluğa karar veren

⁸ SİYASİ İLAHİYAT, Carl SCHMITT, İst. Dost yayınları, 6. Basım, 2020.

irâdenin amacı hukuku tekrardan tesis etmektir. Dolayısıyla, hukuksuzluk yönünde verilen karar da hukuki bir mahiyete sahip olacaktır.⁹

4. Uluslararası Hukuk: Seçici Adâletin Kurumsallaşması

Uluslararası hukuk alanında hukukun evrensellik iddiası ile fiilî uygulamalar arasındaki uçurum giderek derinleşmektedir.

Uluslararası hukuk, hukuk–iktidar ilişkisinin en çıplak görüldüğü alandır. Aynı fiil, güçlü tarafından işlenirse “meşrû müdafaa”, zayıf tarafından işlenirse “terör” olarak nitelendirilir. Burada hukuk evrensel ilke olmaktan çıkar, **jeopolitik çıkarın söylemi** hâline gelir. Bu durum, hukuka olan inancı değil **hukuk üzerinden ahlâkî çöküşü** üretir.

5. Hak Söylemi ve İktidarın Yeni Dili

Modern iktidar, artık doğrudan “emrediyorum” diliyle değil, “senin hakkın” söylemi üzerinden işlemektedir. Hak ve özgürlük söylemi aracılığıyla görece özgürlük alanları üretilmekte; ancak bu alanlar bireyi güçlendirmekten ziyade, onu yeni bağımlılık biçimlerine açık hâle getirebilmektedir. Zira hak, sorumlulukla birlikte düşünülmediğinde, iktidarın en işlevsel araçlarından birine dönüşmektedir.

6. Hukukun Kişisizleşmesi ve Sorumluluğun Dağılması

Modern hukuk düzeni, karar vereni çoğu zaman görünmez kılmakta ve sorumluluğu kurumsal yapılara dağıtmaktadır. Sonuç itibarıyla zulmün faili görünmez hâle gelmekte; herkes “yalnızca görevini yaptığını” ileri sürebilmektedir. Bu durum, ifsadın en tehlikeli biçimlerinden birine işaret etmektedir: Zulüm sürmekte, fakat zalim görünmezleşmektedir. Günümüzde birçok suçun failinin yargılanamaması, yargıdan kaçırılmasının nedeni sorumluluğun bireysel olmaktan çıkarılmasıdır. Buna bir de yargılama izninin üst konumdaki yetkilinin insafına teslim edildiğini eklediğimizde hukuk, artık kişisizleşmiş olur. Bunun en bariz örneklerinden biri 1913 tarihli ve Tanzimat paşalarının yargıdan kaçırılması için çıkarılan Memurun Muhakematı Hakkında Muvakkat Kanunu’nun 1999 yılında sadece ismi değiştirilerek 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun adıyla devam ettirilmesidir. Bu Kanun sayesinde birçok bürokrat, idari makamın izin vermemesi ile yargıdan dolayısıyla adâletten kaçırılmaktadır.

⁹ Giorgio Agamben: *Masihçi Bir Siyaset Felsefesinde Kutsal İnsan ve İstisna*, Mete Ulaş AKSOY, dergipark.org.tr/en/download/article-file/269406

7. Kavramsal Sonuç: Hukuk Neden İslahın Anahtarıdır?

İktidar, sürekliliğini en çok hukuk üzerinden tesis etmekte; hukuk da çoğu zaman iktidar tarafından biçimlendirilmektedir. Bu nedenle ıslah, hukuku bütünüyle reddetmekten ziyade, onu yeniden adâlet ilkesine bağlamayı gerektirmektedir. Aksi hâlde hukuk düzenlemeleri artmakta; ancak adâlet duygusu ve hakkaniyet ilkesi zayıflamaktadır.

HUKUK-İKTİDAR İLİŞKİSİ BAĞLAMINDA ISLAH

1. İslahın Kavramsal Temeli

İslah, İslâmî terminolojinin göz ardı edilemez kavramlarından. Özellikle de fesad/ifsad ile mücadelede başat kavramdır. Bu nedenle bu bölümde ıslah kavramının İslam düşüncesi ve tarihsel uygulamaları çerçevesinde tanımlanması ve buradan hareketle önerilerin ortaya konulması gerekmektedir.

İslah, mevcut hukuk düzenini tümüyle reddetmek veya sistemi yıkmak, iktidarı ortadan kaldırmak değildir. Hukuku askıya almak da değildir. Aksine hukukun yeniden adâlet ve ahlâk ilkeleriyle irtibatlandırılmasını sağlamaktır. Bu çalışmada sistem eleştirisi yapılırken “sistem” kavramı ile; lobicilik faaliyetlerini, vergi cennetlerini, yolsuzluk pratiklerini ve ifsadın bu tür teknik araçlarını bünyesinde barındıran ulusal ve uluslararası kurumsal düzen kastedilmektedir. İslam hukuk düşüncesinde ise adâlet, hukukun nihai gayesi olarak kabul edilmekte ve verilen hükmün meşrûiyetinin asli ölçütünü oluşturmaktadır.

Hukuk-iktidar ilişkisi açısından ıslah, hukuku iktidarın bir aracı olarak değil, adâletin zemini olarak konumlandırmaktadır. Bu çerçevede iktidar, hak talep eden bir özne değil, sorumluluk taşıyan bir emanetçi olarak değerlendirilmektedir. İslah, hukuku iktidarın dili olmaktan çıkararak yeniden adâletin dili hâline döndürme çabasıdır. Bu yönüyle ıslah, devrimci bir kopuştan ziyade kurucu bir yönelimi; ütöpik bir tasarımdan ziyade ahlâki bir ilkeyi ifade etmektedir.

2. Meşrûiyet Bağlamında Hak ve Sorumluluk Dengesi

Modern hukuk sistemlerinde meşrûiyet, “âdil olma” ölçütünden ziyade “*usûle uygunluk*” üzerinden tanımlanmaktadır. Bu yaklaşım, hukukun ahlâki içeriğini zayıflatmakta, meşrûiyeti prosedürel bir zemine indirgemekte ve adâleti teknik bir şekil meselesi hâline getirmektedir. Böyle bir çerçevede zulüm, prosedürel uygunlukla örtüldüğünde

görünmezleşmekte; hukuksal form, adâletsizliğin kalkanı hâline gelebilmektedir. Bu noktada, yukarıda atıf yapılan Ebu Hanife'nin muhtemel bir iktidar zulmü karşısındaki tutumunu yeniden hatırlamak yerinde olacaktır.

Islah bakış açısı, hukukun meşrûyetini yalnızca normatif metinlerden değil, adâlet ilkesinden alması gerektiğini savunmaktadır. Hukuk, adâletle bağını kopardığında meşrûyetini yitirmekte; bu durumda normatif bir ilke olmaktan çıkarak yalnızca işlevsel bir iktidar tekniğine dönüşmektedir.

2. İktidarın Emanet Olarak Tasavvuru: Yetki değil Sorumluluk

Modern hukuk, iktidarı ağırlıkla yetkiler üzerinden tanımlamakta ve bu yetkileri istisnalar aracılığıyla genişletebilmektedir. Buna karşılık İslâm siyaset düşüncesinde iktidar, bir mülk değil emanet olarak görülmektedir. Bu yaklaşım, iktidarın yetkilerden çok sorumluluklar üzerinden tanımlanmasını gerekli kılmaktadır. Islah bakış açısında da yetki yerine emanet kavramı merkeze alınmakta, iktidar hak sahibi bir aktör olarak değil yükümlü bir özne olarak konumlandırılmaktadır. “Kuvvet, emanettir; mülk değildir” ifadesi bu çerçeveyi özlü biçimde dile getirmektedir. Dolayısıyla hukuk–ahlâk ilişkisi, yalnızca teknik bir “hukuk kuramı” meselesi değil; insan tasavvuru ile özgürlük ve sorumluluk fikrinin doğrudan bir sonucu olarak değerlendirilmelidir.

3. Olağanüstü Hâlin Ahlâkî Reddi

Hukuk–iktidar ilişkisinin en kritik kırılma noktalarından biri olağanüstü hâl uygulamalarıdır. Güvenlik, terör, salgın veya kriz gerekçesiyle hukukî istisnaların sürekli hâle gelmesi, hukukun iktidarı sınırlama kapasitesini ortadan kaldırmaktadır. Carl Schmitt'in “egemen, olağanüstü hâle karar verendir” tespiti, modern siyasal uygulamada kalıcı bir duruma işaret etmektedir.

Islahçı hukuk anlayışı, olağanüstü hâli hukukun içinde bir araç olarak değil hukukun yenilgisi olarak görür. Güvenliğin, adâletin önüne geçmesi, hukuk düzenini kalıcı bir istisna rejimine dönüştürür.

4. Uluslararası Hukukta Tutarlılık Talebi

Uluslararası hukuk alanında hukuk–iktidar ilişkisi daha açık bir biçimde görünür hâle gelmektedir. Aynı fiilin güçlü aktörler tarafından işlendiğinde meşrû, zayıf aktörler tarafından işlendiğinde gayrimeşrû kabul edilmesi, hukukun evrensellik iddiasını ciddi

biçimde zedelemektedir. Bu durum, hukukun küresel ölçekte adâlet üretme kapasitesini aşındırmaktadır.

Islah bakış açısı, uluslararası hukukun evrensellik iddiasının ancak tutarlılıkla anlamlı olabileceğini savunur. Hukuk, güçlüler için ayrıcalık değil zayıflar için güvence hâline gelmediği sürece küresel adâlet üretmesi mümkün değildir. Aksi hâlde insan hakları, dost için dokunulmaz bir ilke olarak yüceltilirken, düşman için kolayca askıya alınabilmektedir. Uluslararası hukuk da benzer biçimde araçsal bir işleyişe indirgenmekte; güçlü aktörler için koruyucu bir kalkan işlevi görürken, zayıf aktörler üzerinde baskı aracı hâline gelebilmektedir. Bu durum, güç ile hak arasındaki dengenin bozulmasıyla birlikte “kurallara dayalı düzen” söyleminin fiilen kuralı koyanın düzenine evrilmesine yol açmaktadır. Nitekim güncel tartışmalar içinde Filistin, Venezuela, İran ve Grönland örnekleri, uluslararası hukukun evrensel bir adâlet zemini olmaktan uzaklaşıp seçici bir güç mekanizması gibi işleyebildiğini yani bir sopaya dönüşebildiğini hatırlatmaktadır.

5. Hukuk–Ahlâk İlişkisi

Hak söylemi sorumluluktan kopartılarak, hukuk, iktidarın en etkili araçlarından biri hâline gelmişse hak ile sorumluluk arasındaki dengeyi yeniden tesis etmek için ıslah şarttır. Zira sorumlulukla desteklenmeyen hak anlayışı adâlet üretmemekte; aksine yeni tahakküm biçimlerine zemin hazırlamaktadır. Modern hukuk, meşrûyetini metinden, usulden ve yetkiden almaktadır.

İslâm hukukuna göre ise hukuk, meşrûyetini Hakk, **adâlet, özgürlük ve Hakk’ın sağladığı meşrûyetten** almadıkça meşrû değildir. Yukarıda Ebu Hanife örneğinde görüldüğü gibi Sözleşme metni usûle uygun olsa da zulüm üretebilir. Aslolan sözleşmenin Hakk’a ve hukuksal meşrûiyete tâbi olmasıdır. Burada hukuktan kasıt, sadece yasa metni değil hukukun tüm kaynaklarına uygunluktur.

Adâlet de fıtrîdir ve hakka râcidir. Hakk’ın gereğini yerine getirir ve hakkın sahibine teslimini öngörür. Bu çerçevede hukuk ile adâlet arasında, birinin diğerine rücu etmesi esasına dayanan bir ilişki bulunmaktadır. Her ikisi de mutlak bir zemine işaret eder; Allahın koyduğu sabitelerdir ve bu nedenle göreceli değildir. Modern hukuk anlayışında ise hak ve adâletin çoğu zaman göreceli bir biçimde ele alındığı, bu sebeple sabit bir referans zemininden yoksun kaldığı görülmektedir.

Dayanak olarak “evrensel” kabul edilen ve yürürlükteki beşeri hukuk düzenlemeleri öne çıkarılmaktadır. Bu yaklaşımın tarihsel sonuçlarından biri, “öteki”nin hukuki ve siyasi

tahayyülde merkezi bir konuma yerleşmesidir. Bu zemin öjenizm ve ötekileştirme pratiklerinin, hukuk ve adâlet adına yapılmasına sebep olmuştur. Zamanla bu anlayış bir kültüre dönüşerek seküler ahlâkı ortaya çıkarmıştır. Seküler ahlâk, etik olarak ifade edilir. Ahlâktan ayrıştığı temel nokta, sabit bir referansa dayanmak yerine, insanlık tarihi boyunca biriken doğru-yanlış tecrübelerine ve uzlaşılara yaslanmasıdır. Oysa İslam düşüncesinde ahlâk, yaratılışla irtibatlı bir mahiyet taşımakta ve “hulk” kavramıyla ifade edilmektedir. Adâlet anlayışlarında olduğu gibi etik de bu çerçevede göreceli bir zeminde konumlanmaktadır. Batıdan mülhem etik yaklaşımın Müslüman düşünce dünyasına sirayet etmesiyle birlikte, ahlâki söylemin “etik” diline dönüşmesi ve buna bağlı olarak göreceli hâle gelmesi söz konusu olmuştur. Benzer bir dönüşüm özgürlük kavramında da izlenmektedir: Başlangıçta özgürlük, en yüce (Sübhan) olana teslimiyetle birlikte anlam kazanırken, değerlerin aşınmasıyla özgürlük anlayışı da aşınmış, göreceli bir hâl almış ve giderek her tür “tercih” özgürlük olarak ifade edilir hâle gelmiştir.

İslâm’da ahlâk, hukuka râcidir. Ahlâkın esasları, aynı zamanda bir hukuk manzumesi niteliği taşıyan ve isimlerinden biri de Furkan olan Hak (doğru, tek doğru) kitap Kur’an-ı Kerim’de temellendirilmiştir. Bu kurallar hayata geçirildiğinde ahlâk olarak tezahür eder. Konunun dağılmaması adına, hukuk mu ahlâkı, ahlâk mı hukuku önceler şeklindeki kadim tartışmaya girmeksizin tek bir örnekle yetinmek yeterlidir: Resulullah’ın vefâtından sonra Ashab, Hz. Aişe’ye sorar:

- Ya Aişe, Allah Resûlü’nün ahlâkı ne idi?

Hiz. Aişe cevap verir...

- Siz Kur’ân okumuyor musunuz? O’nun ahlâkı Kur’ân’dı, o yürüyen Kur’ân’dı.

Bu cevap, hukukun nihai referansının vahiy olduğunu ve ahlâkın da bu hukuki ilke ve sınırların hayatta görünür hâle gelmesiyle ortaya çıktığını göstermesi bakımından önemlidir. Kur’an vahyinin ilkeleri normatif bir zemin oluşturur; bu ilkeler yaşama geçirildiğinde ahlâki bir tutum ve karakter olarak tezahür eder. Bu bakımdan hukuk çerçeveyi ve ölçüyü kurar, ahlâk ise onun yaşanmış ve içselleştirilmiş görünümüdür.¹⁰

Modern krizin, hukukun ve adâletin göreceliliğinin esas alınmasıyla birlikte ortaya çıkan bir “ahlâksızlaşma” süreci olarak adlandırılabilir. Nitekim günümüzde

¹⁰ HUKUKUN YAYGINLAŞTIRILMASINA NOTLAR, Hukuk Mesleği, Muharrem BALCI, Adâlet Yayınevi, Ankara 2022

yönetici/yönlendirici seçkin sınıfa dahil olan modernlerin görece etik anlayışlarının nasıl bir küresel fesada dönüştüğü görülmektedir.

İslami yaklaşım ise yöntem bakımından daha net ve temkinlidir: Tekil bir olay, tek başına kesin delil sayılmamakta; belirleyici olan, iddiadan ziyade birbirini tamamlayan işaretlerin ve süreklilik arz eden ifsad süreçlerinin okunabilmesidir. Bu çerçevede ifsadin işleyişi çoğu zaman şu aşamalar üzerinden ilerlemektedir:

- Ahlâkî görelilik
- Arzuların kutsanması
- Seçkinlerin dokunulmazlığı
- Hayânın aşınması
- Hak ile batılın birbirine karışması

Aliya İzzetbegoviç, modern dünyadaki krizi açıklarken, hukukun nötrleştiğini, vicdanın dışlandığını, insanın “nesne”ye indirgendiğini vurgulamaktadır. Bu sürecin sonucu ise güç hukukunun belirleyici hâle gelmesi, teknik mevzuatın adâletin yerin ikame edilmesi ve “meşrû” görünömlü bir zulmün ortaya çıkmasıdır.¹¹

6. Kişiselleştirilmiş Empati

Ahlâkî ilkesel bir zeminden koparıp kişisel bir mülkiyet ilişkisine indirgeyen her argüman, kişiselleştirilmiş bir empati tuzağıdır. **Kusursuz bir ahlâkî pusula** gibi görünen **empati çağırısı**, içinde tehlikeli bir çelişkiyi barındırmaktadır.

Dikkatimizi belirli bir mağdura veya tekil bir dramatik hadiseye odaklamak, somut bireysel acılara karşı belirli bir hassasiyet üretmekte ama çok daha fazla sayıda kişiyi etkileyen yapısal sorunları görüp ele almamızı engellemektedir.¹²

Adâletsizliğe karşı çıkabilmek için duygusal bir yakınlığa ihtiyaç duyulması, ahlâkî bakımdan bir zayıflığa işaret etmektedir. Zira bu tutum, kendimize yakın hissetmediğimiz ya da anlamakta zorlandığımız grupların maruz kaldığı haksızlıklar karşısında duyarlılığın azalmasına ve görmezden gelmeye yol açabilmektedir. Bu durumun arka planında, etik ve ahlâkın görece kabul edilmesi bulunmaktadır. Oysa

¹¹ DOĞU VE BATI ARASINDA İSLAM, Aliya İZZETBEGOVİÇ, çev. Salih ŞABAN, Nehir Yayınları, 1. Baskı, İstanbul 1994.

¹² Adâletin pusulası duygu mu ilke mi? Salih Cenap BAYDAR, karar.com/yazarlar/salih-cenap-baydar/adâletin-pusulasi-duygu-mu-ilke-mi-1606804

hukuk, ilke olarak nesnel bir zemine dayanmakta ve yaptırıma bağlanmış bir düzen kurmaktadır. Dolayısıyla burada ihtiyaç duyulan şey, duygusal bağdan ziyade ilkeli bir adâlet anlayışıdır. Nitekim daha önce de belirtildiği üzere adâletin hakka ve hukuka rücu eden bir niteliği bulunmaktadır.

Modern toplumun işleyişi, kişisel duygulara değil evrensel normlara dayanmalıdır. Bir haksızlık karşısında “Zarar uğrayan kişinin yerinde olsaydım ne düşünürdüm?” diye sormak yerine, “Bu durum, insanlık onurunu zedeliyor mu veya evrensel hukuk kurallarına aykırı mı?” biçimindeki bir sorgulama, meseleyi daha tutarlı ve ilkesel bir zemine taşımaktadır.¹³

Adâletin arandığı yerde duygusallığa yer yoktur. Duygu ortaklığına dayanan tepkiler yerine, görelilikten arındırılmış ilkesel bir adâlet anlayışına ihtiyaç bulunmaktadır. Bu, insanın yaradılışında var olan adâlet ülküsünün kuvveden fiile geçmesidir. Duygular, bireysel ilişkilerde işe yarayabilir ancak toplumsal ilişkilerde ve hukuk–ahlâk ilişkisinde mutlak olan adâlete yönelmek, elden geldiğince hakkı hak sahibine teslim etme çalışma çabasını sürdürmektir.

7. Hukukun Kişisizliğine Karşı Hukukî ve Ahlâkî Fail

Islah yaklaşımı, “herkes görevini yaptı” cümlesini meşrûlaştırıcı bir gerekçe olarak kabul etmemektedir. Karar alanın görünür olması, sorumluluğun ise şahsi olarak üstlenilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede hukuk, vicdanı ve dolayısıyla ahlâkı askıya alan bir mekanizmaya dönüşmemeli; aksine yalnızca teknik bir düzenleme alanı olarak değil, ahlâki bir çağrı olarak da işlev görmelidir.

Nitekim Müslümanlar için Allah Resûlü’nün hayatındaki örneklik hem vahyin bir emri hem de ahlâkın en üst seviyesi olan takvânın da ölçüsüdür. “And olsun, Allah’ın Resûlü’nde sizin için; Allah’a ve âhiret gününe kavuşmayı uman, Allah’ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır.” (Ahzâb, 33/21) Bu örneklikte,

Bu örneklikte ahlâki berraklık, tevazu, ilim, gizlide ve açıkta dürüstlük, güç uğruna vicdanı satmamak ve Kehf Suresi’ni anlamak ve okumak gibi ilkeler öne çıkmaktadır. Peygamber (S.A.S.), ifsaddan korunmanın yollarını, Hakk’ın emirlerini kişisel düzeyde yaşanır hâle getirerek ve örneklik yapıp toplumsallaştırarak göstermiştir.

¹³ Salih Cenap BAYDAR, a.g.m.

İFSADA KARŞI ISLAH İMKÂNLARI

Teklifler

1. Ahlâkın Kamusal Alana Geri Dönüşü

Ahlâk, bireysel erdem değil **kamusal ilke olmalıdır**. Hukuk–ahlâk–ekonomi üçlüsü birbirinden bağımsız değil aksine bir arada ve uyum içinde olmalıdır.

2. Adâlet Merkezli Ekonomik Yaklaşım

Üretim–emek–paylaşım dengesi kurulmalıdır. Faizsiz/etik finans tartışmaları ıslah düşüncesi bağlamında çözümlenmeli, küresel zulme imkân tanınmamalıdır. İsrâf karşıtı iktisat ahlâkı önemsenmeli ve içselleştirilmelidir.

Burada örnek ilkesel bir çalışma olarak ve aynı zamanda üyelerinin de ortaklaşa uyguladığı İGİAD'ın (Türkiye İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği) “İş Ahlâkı'na dair on ilkesi dikkate değerdir:¹⁴

İGİAD'IN ON İLKESİ

1. İş, ahlâkıyla yapılırsa meşrûdur.
2. Helâl kazancın âdil paylaşımı esastır.
3. İş hayatı, hak ve adâlet ekseninde şekillenir.
4. Birliktelik, dayanışmayla yeniden inşâ edilir.
5. Tecrübe, yeni girişimcilere aktarıldıkça çoğalır.
6. Kanaat eden, bereket bulur.
7. Servet, mülkiyet değil emanettir.
8. Kazancın niceliği değil niteliği esastır.
9. İşveren ve işgören ilişkisi, hak, adâlet ve merhamet üzeredir.
10. Rekabet, iyilik ve güzellikte yarışmaktır.

¹⁴ ON İLKE, *İş Hayatımızın Sınır Taşları*, İGİAD Yayınları, İst.

DEĞERLENDİRME

İfsad, Kader Değildir

İfsadın, insan tabiatının zorunlu bir sonucu olmaktan ziyade modern zihniyetin ürettiği bir sorun alanı olduğu ileri sürülebilir. Bu nedenle ıslah mümkündür; ancak bu imkân, yalnızca teknik çözümlerle sınırlı görülemez. Ahlâk, adâlet ve insan onuru ekseninde yeniden kurulan bir “hukuk söylemi”ne ihtiyaç bulunmaktadır.

Hak–Sorumluluk Dengesi Yeniden Kurulmalıdır

İslahın belki de en kritik noktası burada ortaya çıkmaktadır. Modern sistem, hakları çoğaltmakta; buna karşılık sorumluluğu görünmez kılmaktadır. İslah düşüncesi ise “sorumluluk taşımayan hak, adâlet üretmez” ilkesini merkeze almaktadır. Hak ile adâlet arasındaki denge tesis edilemediğinde birey devlete, devlet güvenliğe, güvenlik ise iktidara yaslanmakta ve böylece kapalı bir bağımlılık döngüsü oluşmaktadır.

6. Hukukun Kişisizliğine Karşı Ahlâkî Fail

İslah yaklaşımı, “herkes görevini yaptı” cümlesini meşrûlaştırıcı bir gerekçe olarak kabul etmez. Karar alanın görünür olması ve sorumluluğun şahsi olarak üstlenilmesi esastır. Bununla birlikte hukuk, vicdanı askıya alan bir mekanizmaya dönüşmemeli; aksine yalnızca teknik bir düzenleme alanı değil, aynı zamanda ahlâkî bir çağrı niteliği taşımalıdır.

KÜRESEL İFSADA KARŞI STRATEJİK ISLAH EYLEM PLANI

Makalenin başından itibaren ortaya konulan teşhis ve eleştiriler, stratejik bir ıslah eylem planı çerçevesinde somutlaştırılabilir. Bu bağlamda öneriler, aşağıdaki başlıklar altında sistematik biçimde toplanabilir.

1. Hukukî İslah: Prosedürden Hakikate Dönüş

Hukukun Ahlâkî Özne Hâline Getirilmesi: Modern hukukun “*usûle uygun zulüm*” üretme kapasitesine karşı, hukukun yaptırımlarla donatılıp misyona ve hukuk kültürüne dönüştürülerek, ahlâkî bir özne hâline getirilmesi hedeflenmelidir:

Ahlâkî Fail İlkesi: Kurumsal anonimlik zırhı delinmeli, “herkes görevini yaptı” mazereti reddedilerek, hukukî kararlarda kişisel sorumluluk ve vicdanî şerh mekanizmaları yasal güvenceye alınmalıdır. Vicdanî şerh, bir kişi ya da kurumu, hukuken geçerli ama

ahlâken sorunlu gördüğü bir talep, işlem veya norm karşısında, “*Buna uymam isteniyor fakat vicdanen katılmıyorum*” deme imkânı bulduğu **kayıt, itiraz veya çekince mekanizmalarıdır**. Bu mekanizmalar, hukuku **mutlak itaate** değil **ahlâkî sorumluluğa açık** bir sistem olarak kurgular ve bireyi, sadece **norma uyan fail** hâline indirgeme riskine karşı korur. Vicdanî şerh mekanizmaları bu indirgemeye karşı şu ilkeyi vurgulamaktadır: “Hukuk, vicdanı tamamen susturursa meşrûiyet üretme kapasitesini kaybeder.”

Vicdani şerh mekanizmaları, farklı meslek alanlarında teknik uygunluk ile ahlâkî meşrûiyet arasındaki gerilimi görünür kılan pratikler olarak somutlaşmaktadır. Örneğin hekimin tıbben mümkün olmakla birlikte ahlâken sakıncalı gördüğü bir müdahaleye şerh koyması, hâkimin “kanun böyle diyor ama adil değil” diyerek gerekçeli muhalefet yazması, avukatın savunmayı etik ve ahlâkî sınırlar içinde yürütmesi ya da muhasebecinin hukuka uygun olmakla birlikte ahlâken sorunlu bir finansal manevraya itiraz etmesi bu çerçevede değerlendirilebilir.

Benzer biçimde İGİAD’ın vicdani şerh mekanizmaları da iş dünyasında hukuka uygun olmakla birlikte kul hakkı içeren sözleşmelere, piyasa normu hâline gelmiş haksız rekabete ve “herkes böyle yapıyor” gerekçesiyle meşrûlaştırılan uygulamalara karşı ahlâkî bir fren sistemi işlevi görmektedir. Bu tür şerhler, mesleki faaliyeti yalnızca teknik bir işlem olmaktan çıkararak, onu açık biçimde ahlâkî sorumluluk alanına taşımaktadır.

İstisna Rejiminin Sınırlandırılması: Olağanüstü hâl (OHÂL) ve güvenlik gerekçeli kararnamelerin yargısal denetimi, sadece usûl açısından değil “*fitrî haklar ve adâlet*” ilkeleri açısından da zorunlu hâle getirilmelidir.

Emanet Odaklı Kamu Hukuku: Kamu yetkisi bir “**mülk/hak**” değil “**emanet/yükümlülük**” olarak tanımlanmalı, yetki aşırımları “*emanete hıyanet*” kapsamında ağır yaptırımlara bağlanmalıdır.

2. İktisadi Islah: Finansallaşmadan Geçim Ahlâkına

Ekonominin ontolojik bir ifsad aracı olmaktan çıkarılması için şu adımlar atılmalıdır:

Üretim ve Emek Merkezli Model: Faiz merkezli sanal büyüme yerine, reel üretimi ve alın terini önceleyen; bireyi “tüketiciye” indirgemeyen bir “**geçim ahlâkı**” (iktisat) müfredatı ve teşvik sistemi oluşturulmalıdır.

İsraf Karşıtı Regülasyon/Düzenlemeler^(*) Küresel tüketim ideolojisine karşı, kaynakların âdil paylaşımını esas alan ve israfı kamusal bir suç/hata olarak tanımlayan yasal düzenlemeler teşvik edilmelidir.

Ahlâk/Finans Ağları: Sınırsız büyüme hırsına set çeken, sosyal adâleti hedefleyen ve faizsiz ilkelerle işleyen yerel ve küresel finans dayanışma ağları (karz-ı hasen^(**) vakıfları vb.) kurumsallaştırılmalıdır.¹⁵

3. Kültürel ve Dijital Islah: Zihnî Sömürge'den Kurtuluş

Algoritmaların ve dijital platformların "itaat üretim merkezi" olarak kullanılmasını engellemek için:

Dijital Hakikat Denetimi –dijital adâlet kurulları: Deepfake ve yapay zekâ temelli dezenformasyonun "yeni bir fitne boyutu" oluşturduğu kabul edilerek, hakikati korumaya yönelik bağımsız "dijital adâlet kurulları" tesis edilmelidir.

Fitrat ve Aile Koruması: Ailenin bir "baskı aracı" değil devlete ve küresel sermayeye muhtaç olmayan bir dayanışma kalesi olduğu bilinciyle; eğitim müfredatı fitrî değerler üzerine yeniden inşâ edilmelidir.

Medya Ahlâkı: Eğlence endüstrisinin (Netflix vb.) ruhun ifsadı işlevini görmesine karşı; yerel, manevi ve onur merkezli alternatif içerik üretim platformları desteklenmelidir.

4. Uluslararası Islah: Tutarlılık ve Âdil Temsil/Küresel Âdalet İttifakı

"Kuralı koyanın düzeni" yerine "haklı olanın düzeni" için:

Çifte Standartla Mücadele: Uluslararası hukukun güçlüye kalkan olmasını engelleyecek, mazlum milletlerin veto hakkına veya âdil temsiline dayalı yeni bir "Küresel Adâlet İttifakı" kuramı geliştirilmelidir. Bu mücadele, günümüz şartlarında imkânsız gibi görülebilir ancak dünya sürekli bugünkü gibi karmaşa içinde olmayabilir.

(*) Regülasyon; ekonomik ve sosyal sistemlerin istikrarını sağlamak, âdil rekabet ortamını ve tüketiciyi korumak amacıyla devlet ya da yetkili kuruluşlar tarafından yapılan düzenleme ve denetim faaliyetlerini ifade eder.

(**) Kelime manâsı olarak "güzel borç" anlamına gelen ve Kur'ânî bir terim olan "**karz-ı hasen**", kişinin herhangi bir çıkar gözetmeden, karşılığını sadece Allah'tan bekleyerek verdiği borçtur.

¹⁵ Türkiye'de hâlen faal karz-ı hasen kurumları: Türkiye'de klasik anlamda tüm faaliyetleriyle karz-ı hasen veren bankalar yoktur fakat **katılım bankacılığı** bünyesinde faizsiz finansman modelleri ve karz-ı hasen benzeri fonlar uygulamaya konulmuştur. Sivil kurumlar olarak MÜSİAD bünyesinde kurulu Karz-ı Hasen Sandığı ile Karz-ı Hasen Vakfı sayılabilir.

Geçmişte Gelişme Hakkı ve Self Determinasyon Uygulamaları gibi hak kazanımlarına da dünya şahit olmuştur.¹⁶

Sorumluluk Odaklı Hak Söylemi: İnsan hakları söylemi, Batı'nın siyasi bir enstrümanı olmaktan çıkarılmalı; haklar ile sorumluluklar (ödevler) arasındaki denge yeniden kurulmalıdır.

5. Dijital İslah: Algoritmik Tahakkümden İhtiyârî ve İrâdî Özgürlüğe

Yukarıda dijitalleşmeye yönelik eleştirilerimizi ıslah düşüncemiz yönünde, "Dijital İslah" başlığıyla sunmuştuk. Dijital iktidarın zor kullanmak yerine alışkanlık ve bağımlılık üreterek bireyin ihtiyâr ve irâdesini ipotek altına almasına karşı somut ve uygulanabilir maddeler uygulamaya konularak şu adımlar atılmalıdır:

a. Algoritmik Şeffaflık ve "Görünmez Sansür" ile Mücadele*

Görünmez Sansürün İfşâsı: Algoritmaların "görünmez sansür" işlevi görerek hakikatin yerine trendleri ikame etmesini engelleyecek yasal düzenlemeler yapılmalıdır.

Yönlendirme Bildirimi: Kullanıcıların ne düşüneceği ne isteyeceği veya ne satın alacağı konusunda algoritmalar tarafından yönlendirildiklerine dair anlık "**şeffaflık bildirimleri**" zorunlu hâle getirilmelidir.

Veri Egemenliği: Verinin iktidar aracına dönüşmesini engellemek için bireysel verilerin platformlar tarafından psikolojik etki algoritmalarında kullanılması sınırlandırılmalıdır.

b. Dijital "Ahlâkî Fail" ve Sorumluluk Yasası*

Anonimlik Zırhının Kaldırılması: "Herkes görevini yaptı" diyerek sorumluluğun kurumsal yapılara dağıtılmasına son verilmelidir. Yazılım ve algoritma geliştiricileri, ürettiği araçların toplumsal "**bağımlılık**" ve "**hastalık**" üretmesinden şahsen sorumlu tutulmalıdır.

Dijital Fitne ile Mücadele: Hakikat yerine aldatmaya hizmet eden dijital araçların (deepfake, manipülatif algoritmalar) "fitne" boyutuna ulaştığı bir gerçektir. Bu araçları kötüye kullananlara karşı ağır yaptırımlar uygulanmakla birlikte yapay zekâ ve diğer

¹⁶ ULUSLARARASI İNSAN HAKLARI HUKUKU VE HAK ARAMA MEKANİZMALARININ ÖNEMİ, Muharrem BALCI, muharrembalci.com/yayinlar/tebligler/50.pdf

dijital araçlar "ifsadın ifşâsı" ve "adâletin hızlı tesisi" için "ıslah aracı" olarak eğitimde kullanılmalıdır. Burada pasif bir "reddediş" yerine "teknolojinin ahlâkîleştirilmesi" (teknik ıslah) yolu öngörülmelidir.

c. "Fıtrat Odaklı" Teknoloji Tasarımı

Bağımlılık Karşıtı Tasarım: Teknolojinin, bireyi "en öngörülebilir ve köleleştirilebilir" var olan hâline getirmesine karşı, kullanım sürelerini ve dopamin döngülerini manipüle etmeyen, insan fıtratına uygun tasarımlar teşvik edilmelidir.

Hakikat Merkezli Yapay Zekâ: Yapay zekâ çalışmalarında hakikat ile yalan arasındaki sınırın silikleşmesini önleyecek; değerlerden arındırılmış bir "postmodern dünya" yerine, **ahlâkî sabiteleri (hukuku) koruyan** sistemler geliştirilmelidir.

d. Dijital Bilinç ve Eğitim (Teknik Islah)

İhtiyâr ve İrâde Koruma Eğitimi: Eğitim sisteminde, dijital dünyanın sadece bir araç olduğu ve bu araçların "anlam kaybı" veya "ruhun ifsadı" için kullanılabileceği bilinci aşılanmalıdır.

Sorumluluk Bilinci: Hakların sadece "istekler" olmadığı, dijital dünyada da her hakkın bir **sorumluluk (emanet)** taşıdığı ilkesi müfredata eklenmelidir.

e. Alternatif Dijital Kamusal Alanlar

Anlam ve Değer Odaklı Platformlar: Sadece tüketime ve hıza odaklanan küresel platformlara karşı; yerel ve manevî değerleri dışlamayan, insan onurunu merkezine alan alternatif dijital mecralar ve sosyal ağlar desteklenmelidir.

Küresel Tuzaklara Karşı Uyanıklık: Dijital platformların birer "itaat üretim merkezi" olarak kullanıldığı bilinciyle bu yapılara karşı "sessiz kalmamayı" ve "itiraz etmeyi" temel bir ahlâkî duruş olarak toplumsallaştırmak gerekir.

Sonuç itibarıyla bu eylem planı, ifsadın "küresel ve yapısal" karakterine uygun teknik bir tadilât değil zihniyetten uygulamaya uzanan topyekûn mücadeleyi öngören bir "ahlâkî yön değişimi" teklifidir.

SONUÇ

Güçlü Olanın değil Haklı Olanın Düzeni Mümkündür

Bu makale, küresel düzenin kaçınılmaz olmadığını; aksine kişinin ahlâkî tercihlerinin bir sonucu olduğunu savunmaktadır. İfsada karşı ıslah, ütopya değil zihinsel ve ahlâkî bir yön değişimidir.

Küresel ifsad hukuk–iktidar ilişkisi üzerinden kurumsallaşmış ve hukuk, adâletten koparılmış, küresel düzen, ifsadin taşıyıcısı hâline gelmişse, ıslah, hukukun yeniden ahlâkî ve adâlet merkezli bir çerçevede düşünülmesini zorunlu kılar. Bu bağlamda hukuk, iktidarın söylemi olmaktan çıkarılarak adâletin zemini hâline getirilmedikçe küresel ölçekte bir ıslahın mümkün olmadığı sonucuna ulaşmaktayız.

Dünyayı yönetenlerin, milyarderlerin ve 'dokunulmaz' sanılan isimlerin diploması bile olmayan bir matematik öğretmenine (Epstein) itaat ettiği bir dünyada hukuk–iktidar ilişkisi sorgulanmaz ise basit ve azgın bir figüran üzerinden hepimize kurulan küresel bir tuzaktan şikâyet hakkımız olmadığının bilincinde olmalıyız. Oysaki biz Müslümanlar olarak her gün defalarca Rabbimize yönelip “yalnız sana kulluk eder yalnız senden yardım dileriz” diyerek hem birbirimize hem de Rabbimize söz veriyoruz.

Öte yandan, silahla yönetmenin pahalı, savaşla yönetmenin riskli olduğu bir dünyada bireyleri ifsad ederek kirletmek en etkili yol olarak görüldü. “Ahlâkı olmayan, itiraz edemez” dendi. Suça bulaşanın hesap soramayacağı biliniyordu. Kayıt altına alınanın özgürlüğünden söz edilemezdi. İfsad adalarının ve şaşaalı yaşamın eğlence için değil *'itaat üretim merkezi'* olarak kullanıldığını tüm dünya yeni anladı. Oysa ki küresel aktörler, bu işi iyi biliyor ve kitabını yazıyordu. Esas çocuk ve figüran bulmak çok kolaydı ve bulundu.

Bize yıllarca 'Batı medeniyeti' masalları anlattılar. İslâm coğrafyasını 'özgürleştirmek' bahanesiyle değerlerimize saldırılar, kendi mahzenlerinde insanlık dışı ritüellerde buluştu. Onlar; bizim inancımızı, aile yapımızı ve kültürel kodlarımızı 'gericilik' yaftasıyla aşağılayıp toplumsal fay hatlarımızı kaşırken, asıl medeniyet kaybının kendi başkentlerinde yaşandığını gizlediler.

Müslüman toplumları kılık-kıyafet üzerinden bölüp birbirine düşüren, 'modernleşme' adı altında bizi değerlerimizden koparan o 'çağdaş' dünya, konu kendi seçkinlerinin çocuk istismarı ve insanlık dışı suçları olunca sessizliğe büründü. Çünkü amaçları hiçbir zaman özgürlük olmadı. Amaçları; toplumsal bağlarımızı zayıflatmak, bizi

değerlerimizden kopararak parçalamak ve hepimizi bu küresel çarkın uysal birer dişlisi hâline getirmektir.

Failin unvanı büyükse Batı'nın 'insan hakları' arşivi bir anda tozlu raflara kalkıyor. Çünkü bu sistemde 'hukuk', sadece direnç gösteren milletleri terbiye etmek için kullanılan bir silahtır. Mesele sadece bir sapkınlık değil topyekûn bir köleleştirme operasyonudur.

“Batılı seçkinler, tarihte yüzyıllar boyunca karınlarını **insan etiyle**, ceplerini ise **parayla** doldurdu. Pedofiliği normal, “*yeni normal*” olarak kabul etmemizi istediler... Rahipler, **eşcinsel evlilikleri** gerçekleştirmeye zorlandı. Kimse böyle yaşamak istemiyor... Ancak şunu iyi bilmeliler; **Vampirlerin balosu** sona eriyor!”¹⁷

Dünya sessiz kaldı. Onların ürünlerini tüketti, sistemleriyle eğlendi, kurdukları düzenlere abone oldu. Netflix izlerken ya da o ünlü markaların içeceklerini yudumlarırken onlar zincirleri üretti, parlatıp boynumuza taktı. Bizi köleleştiren şey teknoloji değil itiraz etmemektir. Tedbir, bağırarak değildir; tedbir, neyi izlediğini bilmek, neyi normalleştirdiğini fark etmek ve neyi alkışladığını sorgulamaktır. Çünkü bir toplum, ahlâkını kaybettiği gün değil ahlâksızlığa alıştığı gün çöker.¹⁸

Bugün 'ama', 'fakat' diyerek konforu için vicdanını satan herkes bu suçun ortağıdır. Zâlimler sistemi şantajla kurar, ancak o sistem sessiz kalanlar sayesinde ayakta durur. Bugün sustuğun her sapkınlık, yarın çocuğunun dünyasında bir “tercih” olarak sunulacak.¹⁹

Biz sessiz kalmamayı seçtik. Zira “**yeryüzü emanet, insan sorumlu**”dur.

Kaynakça

Aliya İZZETBEGOVİÇ, *DOĞU VE BATI ARASINDA İSLÂM*. Nehir Yayınları, İst. 1994.

Bilgi Baharı,

[instagram.com/reel/DUXKbEFjPPC/?igsh=MThibnRuM2R3emNtZ%3D%3D](https://www.instagram.com/reel/DUXKbEFjPPC/?igsh=MThibnRuM2R3emNtZ%3D%3D)

Carl Schmitt, *Political Theology*. Chicago: University of Chicago Press, 2005.

¹⁷ *Vampirlerin Balosu*, Nedret ERSANEL, [yenisafak.com/yazarlar/nedret-ersanel/vampirlerin-balosu-794185](https://www.yenisafak.com/yazarlar/nedret-ersanel/vampirlerin-balosu-794185)

¹⁸ *Bilgi Baharı*, [instagram.com/reel/DUXKbEFjPPC/?igsh=MThibnRuM2R3emNtZw%3D%3D](https://www.instagram.com/reel/DUXKbEFjPPC/?igsh=MThibnRuM2R3emNtZw%3D%3D)

¹⁹ *Bilgi Baharı*, a.g.k.

Cenk Barın BORA, *Agamben ve Homo Sacer*,
dergipark.org.tr/en/download/article-file/2621831

Homo Sacer, tr.wikipedia.org/wiki/Homo_sacer

İĞİAD, *ON İLKE, İş Hayatımızın Sınır Taşları*, İĞİAD Yayınları, İst.

Kemal İNAL; EĞİTİM VE İKTİDAR, Ütopya Yay., İst: 2008.

Mete Ulaş AKSOY, *Giorgio Agamben: Mesihçi Bir Siyaset Felsefesinde Kutsal İnsan ve İstisna*, dergipark.org.tr/en/download/article-file/269406

Muharrem BALCI, ALİYA VE ARKADAŞLARI ÖRNEKLİĞİNDE GELECEK
TASAVVURUMUZ VE YOL HARİTAMIZ, Mahya Yayıncılık, İst. 2024.

Muharrem BALCI, HUKUKUN YAYGINLAŞTIRILMASINA NOTLAR, Hukuk Mesleği,
Adâlet Yayınevi, Ankara 2022.

Muharrem BALCI, *Uluslararası İnsan Hakları Hukuku ve Hak Arama
Mekanizmalarının Önemi*, muharrembalci.com/yayinlar/tebligler/50.pdf

Nedret ERSANEL, *Vampirlerin Balosu*,
yenisafak.com/yazarlar/nedret-ersanel/vampirlerin-balosu-4794185

Salih Cenap BAYDAR, *Adâletin pusulası duygu mu ilke mi?* karar.com/yazarlar/salih-
cenap-baydar/adâletin-pusulasi-duygu-mu-ilke-mi-1606804

Sava PAŞA, *İSLÂM HUKUKU NAZARİYATI HAKKINDA BİR ETÜD*, C. 1, Baha
Arıkan (çev.), İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1955,
Ayrıca bkz: Diyanet İşleri Başk. Yayınları, İst. 2017,
Kitabın pdf.si için bkz: muharrembalci.com/kitaplika/108.pdf